

Advaita Vedānta

Saha nāv avatu

Om saha nāv avatu
saha nau bhunaktu
saha vīryaṃ karavāvahai
tejasvi nāv adhītam astu
mā vidviṣ āvahai |
Om śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ

Tesaugo mudu Jis,
Tebus mudviem patenkintas!
Dirbkiva iš peties,
Tegu nušvinta mudviem pažinimas!
Ir tenebus tarp mudviejū nesantaikos.
Aum, ramybė, ramybė, ramybė!

Įvadas

Sāṃkhya-yoga, nyāya-vaiśeṣika, mīmāṃsā-vedānta.

Vedānta dar vadinama *uttara* arba *jñāna mīmāṃsā*.

Etimologija: žodis *vedānta* susideda iš žodžių *Veda* ir *anta* (pabaiga, tikslas), reiškiančių „Vedų pabaigą“ arba „Vedų tikslą“. Vedų pabaiga paprastai laikomos 13 seniausių Upaniśadų, o „tikslu“ – šių Upaniśadų mokymas.

Vedāntos mokykla (tradicija) siekia perteikti Vedų mokymo esmę, kurios pagrindiniais šaltiniais laikomos **Upaniśados**, „**Brahma sūtra**“ bei „**Bhagavadgīta**“, kurie drauge vadinami „trimis pagrindais“ (*prasthānatrayī*).

„Brahma sūtra“ – tai vedāntos tradicijoje dažnai už pačias upanišadas autoritetingesnis tekstas, kuriame pateikiamas glaustas mokymas apie brahmaną, besiremiantis upanišadų ištatomis. „Brahma sūtra“ priskiriama išminčiui Bādarāyaṇai. Ji susideda iš 4 skyrių (*adhyāya*), kurių kiekvienas dalinamas į 4 dalis (*pada*), iš viso 555 sūtrų.

„Brahma sūtroje“ daug kalbama apie brahmaną, savastį (*ātmaną*), žinojimą (*vidyā*), savasties ir brahmano ryšį su įvairias reiškinius.

Pasak „Brahma sūtros“: brahmanas yra viso ko pradžia (1.1.2. *janmādi asya yataḥ*); [jis] yra žinių iššios (Vedų) (1.1.3. *śāstrayonitvāt*); brahmanas yra palaima (1.1.12-19.); brahmanas yra kvėpavimas-eteris-šviesa (1.1.22-27.); dangaus ir žemės atrama (1.3.1-7); brahmanas nenykstantis (1.3.10-12.); brahmanas kuria pasaulį nenorėdamas, jis lieka nuo jo atskiras (2.1.26-37.); brahmanas kuria vardus-pavidalus (2.4.20. *nāmarūpa*); savastis yra tapati brahmanui (3.2.1-30.); ritualų atlikimas nesusijęs su brahmano žinojimu (3.3.1-66.).

Per ilgą laiko tarpą (VII-XVI a.) priklausomai nuo skirtingų **Upaniṣadų**, „**Brahma sūtros**“ ir „**Bhagavadgītos**“ interpretacijų-komentarų susiklostė skirtingos vedāntos atšakos.

Pagrindinis klausimas atskyręs skirtingas mokyklas – tai brahmano-savasties ir pasaulio (*jagat-prakṛti*), arba vienio ir daugio santykis:

1) **advaita** (nedvejybė – Śaṅkara VIII a.); 2) višis ṭ ādvaita (atskirybų nedvejybė – Rāmānuja 1017–1137); 3) dvaita (dvejybė – Madhva 1238-1317).

Bhedābheda vedānta: 4) Bhāskaros vedānta (IX a.) 5) dvaitādvaita (dvejybės nedvejybė – Nimbārka XIII a.); 6) śuddhādvaita (grynoji nedvejybė – Vallabha 1479-1531); 7) acintyabhedābheda (nesuvokiama skirtybių neskirtybė – Caitanya Mahāprabhu 1486-1534).

Atskira vedāntos srove kartais taip pat vadinama Bharṭṛ hario (VI-VII a.) śabdādvaita (garso nedvejybė). Nuo XIX a. formuojasi neovedānta (Vivekānanda, Aurobindo and Radhakrishnan).

Vedānta advaita

Ankstyviausias pilnai išlikęs advaitos tekstas yra **Gauḍ apādos** (VII a.) „Gauḍ apādakārikā“ (iki Gauḍ apādos dar minimas komentatorius Apavarṣa ir kl. kitų). Tekstas susideda iš 4 dalių ir sudaro 215 eilučių. Pirmoji dalis yra „Māṅ ḍ ūkyos“ upanišados komentaras, kurioje kalbama apie keturias sąmonės būsenas. Antrojoje dalyje Gauḍ apāda tvirtina, kad kaip **sapno objektai nėra tikri**, taip ir budros būsenos objektai yra netikri. Juos sukuria (*kalpayati*) savasties galia *māyā* (monas-burtai). Visi dalykai yra sukuriami savasties: Dievai (*deva*), pasauliai (*loka*), laikas (*kāla*), stichijos (*bhūta*) ir t.t. Niekas neprasideda ir neišnyksta, užobjektinė tikrovė (*paramārtha*) yra nedvejybiška (*advaita*). Trečiajame skyriuje pateiktas pavyzdys, jog savastis yra kaip eteris (*ākāśa*), kuris viską užpildo, bet gali būti apribotas puodo (*ghaṭākāśa*). Tačiau puodui išnykus, eteris ir toliau apima visumą. Pažinimas (*jñāna*), kuris neturi jokio objekto yra brahmanas. Dvejybė (dvaita) atsiranda tik *māyoje*.

Ketvirtas skyrius dažnai laikomas „budistiniu“: jame minimas Buda ir daugybę budistinių terminų, formuluojama *ajātivāda* (neatsiradimo) doktrina.

Śaṅkaros advaita

Śaṅkara – garsiausias Indijos mąstytojas. Anksčiau jo gyvenimo laikas datuotas 788-820 m., dabartiniai tyrinėtojai linkę paankstinti – 700-750 m.

Pats Śaṅkara savo darbuose beveik nieko apie save nepasako. Apie jį duomenų galima gauti iš skirtingų Śaṅkaros biografijų (Pasak David Lorenzen, žinomos 34), parašytų bent porą amžių vėliau nei gyveno Śaṅkara. Jų duomenys labai dažnai tarpusavyje prieštaringi. Daugmaž sutariama dėl šių Śaṅkaros gyvenimo faktų:

Śaṅkara gimė brāhmanų šeimoje pietų Indijoje (Keraloje), anksti tapo klajojančiu asketu (*saṃnyāsin*). Tapo mokytojo Govindos mokiniu, kurio mokytojas buvo minėtas Gauḍapāda. Parašė įvairius veikalus, daug keliavo po Indija su savo mokiniais ir debataavo su įvairiais mokytojais (garsiausias debatas įvyko su Maṇḍana Miśra). Keturi jo svarbiausi mokiniai buvo: **Toṭaka Padmapāda**, **Sureśvara** (kartais tapatinamas su Maṇḍana Miśra) bei **Hastāmalaka**. Šie tapo keturių „vienuolynų“ (*maṭha*) vadovais, įkurtų skirtingose Indijose vietose (Badarīnātha, Puṛī-Govardhana, Śṛī ṅgeri bei Dvāraka).

Śaṅkarai priskiriama šimtai darbų. Šiuolaikiniai tyrinėtojai remdamiesi lyginamosiomis Śaṅkaros darbų analizėmis (Paul Hackerio kriterijai) mano, kad užtikrintai Śaṅkarai gali būti priskiriami: „Brahmasūtrabhāṣya“, „Gīta Bhāṣya“ taip pat komentarai devynioms upanišadoms (**Br hadāraṇyaka Chāndogya, Taittirīya, Aitareya, Kena, Katha, Īśa, Muṇḍaka, Praśna**) bei mokomasis veikalas „Upadeśasāhasrī“. Dėl daugybės kitų veikalų (pvz., „Vivekacūḍāmaṇi“ „Ātma-bōdha“ ir kt.), ir stotų (šlovinančių giesmių) yra abejojama.

Śaṅkaros egzegezės principai

- 1) Bet kokiai interpretacijai-egzegezei reikalingi apibendrinantys-klasifikuojantys principai: Mīmāṃsos mokykla interpretacijos tikslais Vedose (Brāhmaṇose) išskyrė *vidhi* (nurodymai-paliepimai) ir *arthavāda* (pasakojanti-apibūdinanti medžiaga).
- 2) Śaṅkara postuluoja, kad Vedose (upanišadose) slypi vienos prasmės intencija (*ekavākyatā*), kurią galima aptikti remiantis 6 principais: 1) pirminių ir paskutinių skyrių sakiniai; 2) pasikartojantys žodžiai-frazės; 3) unikalios žinios, kurios negalima būti gautos pažinimo būdais (pvz., apie brahmaṇ-ātmaṇ); 4) tikslą apibūdinantys sakiniai; 5) ištraukos, kuriose iliustruojamos unikalios žinios konkrečia istorija; 6) ištraukos, kurios sujungia tekstą.

Tikrovės sandara ir jos patyrimas

Tikrovė priklauso nuo jos patyrimo. Ją galima patirti dviem būdais: **1)** kasdienybės žvilgsniu, kuris yra pagrįstas nežinojimu-nevyda (*avidyā*), tikrovė atsiskleidžia arba kuriama (*avidyākṛta*) kaip skirtys (*bheda*), kurias įtvirtina aplinkui supantys vardai ir pavidalai (*nāmarūpa*). Nežinojimo pasekmė dar vadinama *māyā* (rodymasis, iliuzija, monas). Visi pasaulio daiktai, perskyros yra *māyā* – tai kas rodosi. **2)** Žinojimu-vyda (*vidyā*) pagrįstame matyme pasaulis regimas kaip nedvejybė (*advaita*), be skirčių (*abheda*), jame nėra matančiojo ir matomo perskyros. Vydos pagrindas yra upanišadose minimas brahmanas.

Nežinojimo ir *māyos* veikimas yra pagrįstas superimpozicijos arba užmesties (*adhyāsa* arba *adhyāropa*) teorija. Pasak Šaṅkaros, „užmestis – tai pasirodymas sąmonėje kažko kitame [daikte]“. Pasaulis pasirodo kaip nuolat besikeičiančių užmesčių visuma. Pvz., patyrimo „Aš matau žalią spalvą“ yra 4 užmestys: pirmoji užmestis yra „aš“, ant „aš“ yra užmestas „matymas“, „matyme“ yra „spalvos“ užmestis, ant „spalvos“ yra užmesta „žalia“.

Bandydamas iliustruoti *avidyos*, *māyos* ir *adhyāsos* sąvokas: Śaṅkara dažnai naudoja tris pavyzdžius (*nyāya*): 1) gyvatės ir virvės (*raju-sarpa*); 2) molio ir puodo (*mṛttikā-ghata*); 3) burtininko ir māyos (*māyāvin-māyā*).

Brahmano pažinimo būdai

Vienintelis būdas įgauti žinojimą yra studijuoti upanišadas, kurios pateikia mokymą apie brahmaną. Jokie kiti pažinimo būdai (*pramāṇa*), kaip pavyzdžiui, juslinis patyrimas (*pratyakṣa*) ar samprotavimas (*anumāna*), negali suteikti žinojimo, nes jie patys pagrįsti nežinojimu ir gali pasakyti tik apie *māyā*. Siekiant įsisavinti autoritetinę upanišadų liudijimą, reikalingas asketinis-pasiruošimas (*saṃnyāsa*, *vairāgya*), kurį Śaṅkara iliustruoja įvairiais upanišadų ištraukų komentarais.

Didžiausia pažinimo pažanga vyksta tuomet, kai su mokytojo pagalba bandoma suprasti didžiausias upanišadų ištaras (*mahāvākya*): „Tu esi Tai“ (*Tat tvam asi*); „aš esu brahmanas“ (*Aham brahmāsmi*), „sąmonė yra brahmanas“ (*prajñānam brahma*); „Tiesa, sąmonė ir begalybė yra brahmanas“ (*satyam jñānam anantam brahma*); „Nei tai, nei kitai“ (*neti neti*).

Didžiosios ištaros tiesiogiai nesuteikia žinių ir neišreiškia brahmano, jų prasmė turi būti įsisavinama individualiai, pvz., „Tu esi Tai“, nereiškia, kad „Tu yra lygus kažkam“, tačiau apeliuoja į asmeninę intuiciją-patirtį (*anubhava*), kurioje turi būti įgyvendinama brahmano ir savasties vienovės patirtis. Didžiosios ištaros kaip ir kitos veiklos vadinamos tik priemone (*abhyupāya*), o ne tikslu, kadangi jos yra *māyā* ir svarbios tik tiek, kiek leidžia pasiekti nedvejybės žiūrą.

Tikrovės skleistis māyoje

Brahmanas *māyos* tikrovėje apibrėžiamas kaip *sat, cit, ānanda*.

Apie tikrovės skleistį pirmasis pilnai kalba Śaṅkaros mokinys Padmapāda. Iš brahmano kaip pirminės priežasties, pasireiškia (*vivartate*) ašybė (*ahamkāra*), kuri suformuoja individualią sielą (*jīva*), kuri toliau funkcionuoja remdamasi juslinėmis galiomis, kurios remiasi juslėmis, o šios penkiomis stichijomis ir t. t.

Ši skleistis beveik atitinka sāmḥyos modelį, pagrindinis skirtumas yra tas, jog *māyā-prakṛti* nelaikoma atskiru pradū, bet kyla iš vienintelio principo brahmano.

Śaṅkaros komentatoriai

Kiekvienas iš minėtų Śaṅkaros mokinių prisidėjo interpretuojant advaitos mokymą.

Ilgainiui išsiskyrė dvi pagrindinės advaitos šakos:

- 1) **Bhāmatī** šaka, kurios pavadinimas kilo nuo to paties pavadinimo Vācaspati Miśros (IX-X a.) komentaro Śaṅkaros „Brahmasūtrabhāṣ yai“.
- 2) **Vivarana** šaka, kurios pavadinimas kilo nuo Prakāśātmano (X a.) veikalo „Pañcapādikāvivarana“.

Pagrindinis ginčas iškilo dėl *avidyos* lokalizacijos. Vācaspati Miśra tvirtino, kad *avidyā* pasireiškia tik individualioje sieloje (*jīva*), o Prakāśātmanas tvirtino, kad *avidyā* slypi pačiame brahmane (tokį požiūrį buvo išreiškęs jau Sureśvara).

Vėlesni advaitos mąstytojai daugiau vystė pažinimo teoriją: Śrīharṣ a (XII a.), Sadānanda (XV a.), Madhusūdana Sarasvatī (XVI a.), Appaya Dīkṣ ita (XVI a.), Dharmarāja (XVII a.).